

Імітація боротьби замість ліквідації ворожої агентури: чому влада покриває структури РПЦ в Україні



Віктор БЕДЬ,
доктор богословських наук, доктор юридичних наук, професор;
єпископ Мукачівський і Карпатський,
керуючий Мукачівсько-Карпатською єпархією Православної Церкви України;
директор Науково-дослідного інституту стратегічних та політико-
правових досліджень Карпатського університету імені Августина Волошина;
народний депутат України першого скликання

м. Ужгород – с-ще Солотвино
17 серпня 2026 року

Під час смертельної, екзистенційної російсько-української війни, що триває від 2014 року, питання національної безпеки, збереження суверенітету й територіальної цілісності України є абсолютним пріоритетом виживання нації та держави.

Російська Православна Церква, формально прикриваючись церковним статусом, фактично перетворена Кремлем на державно-ідеологічний апарат виправдання війни, духовної мобілізації російського суспільства та поширення імперської доктрини «русского міра». Її структурна філія в Україні — так звана «УПЦ Московського патріархату» — десятиліттями забезпечувала релігійне прикриття російського політичного, інформаційного, кадрового та агентурного впливу.

Це вже не лише політична чи публіцистична оцінка. У серпні 2025 року Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) офіційно визнала Київську митрополію УПЦ МП афілійованою з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена. Її очільник митрополит Онуфрій Березовський відмовився виконувати припис ДЕСС про усунення виявлених порушень.

Масштаб безпекової загрози підтверджують і матеріали Служби безпеки України (СБУ). Станом на листопад 2025 року за фактами антиукраїнської діяльності та інших злочинів представників УПЦ МП було розпочато 208 кримінальних проваджень. Серед фігурантів — 27 митрополитів та архієпископів; 78 особам повідомлено про підозру, а 40 кліриків уже засуджено до позбавлення волі. За ініціативою СБУ також було припинено громадянство або скасовано посвідки на проживання 19 клірикам УПЦ МП із російськими паспортами.

Отже, йдеться не про поодинокі «перегини» окремих священнослужителів, а про системну проблему національної безпеки.

Проте замість безкомпромисного, професійного та юридично довершеного демонтажу цієї ворожої інфраструктури українське суспільство дедалі частіше спостерігає відвертий популізм, правове невігластво, міжвідомчу безвідповідальність, імітацію діяльності та фактичний саботаж з боку окремих органів державної влади та її посадових осіб.

Покривання ворожої мережі — це не обов'язково таємна змова в одному кабінеті. У державно-політичному сенсі ним є і свідоме невиконання власних рішень: коли укази про припинення громадянства не мають практичних наслідків, а особи, щодо яких ухвалено такі рішення, роками зберігають церковно-адміністративну владу й безперешкодно проживають в Україні, тоді як ухвалені закони розчиняються у нескінченних перевірках, листуванні та судовому зволіканні.

Показовим став інцидент у Києві з митрополитом Тульчинським і Брацлавським Сергієм Аніцєм. За повідомленням адвоката УПЦ МП, 16 серпня 2026 року його разом із протоієреєм Анатолієм Вишневим доставили до Дарницького районного ТЦК та СП і скерували на військово-лікарську комісію. Згодом Аніцю відпустили, а його український паспорт, за твердженням захисту, було вилучено без оформлення відповідного документа. Вичерпного офіційного пояснення з боку державних органів оприлюднено не було.

Якщо рішення про припинення громадянства Аніцю залишається чинним, то спроба застосувати до нього мобілізаційну процедуру від самого початку не мала законних перспектив: іноземці та особи без громадянства можуть проходити військову службу в Україні добровільно — за контрактом, а не шляхом примусової мобілізації.

Цей випадок не продемонстрував силу держави. Він оголив її правову й організаційну безпорадність та порушення власного законодавства.

Ієрархи без громадянства України: рішення ухвалені, влада залишена

Наприкінці 2022 року Указом Президента України № 898/2022 було ухвалено рішення щодо припинення громадянства України низки представників УПЦ МП, стосовно яких було встановлено наявність російського громадянства. Повний текст указу через наявність персональних даних офіційно не оприлюднювався, однак перелік фігурантів

був опублікований засобами масової інформації, а застосування указу до окремих осіб надалі підтверджувалося судовими матеріалами.

До оприлюдненого переліку увійшли: митрополит Іонафан (у миру — Анатолій) Єлецьких, тодішній єпископ Сергій (у миру — Сергій) Аніцой, архієпископ Варсонофій (у миру — Володимир) Вінченко, протоієрей Віктор Градомський, єпископ Нестор (у миру — Микола) Доненко, митрополит Мелетій (у миру — Валентин) Єгоренко, митрополит Іосиф (у миру — Олексій) Масленников, митрополит Іриней (у миру — Іван) Середній, архієпископ Амвросій (у миру — Андрій) Скобіола, архієпископ Аркадій (у миру — Олександр) Таранов, митрополит Лазар (у миру — Ростислав) Швець, архієпископ Паїсій (у миру — Віктор) Шинкарьов та митрополит Арсеній (у миру — Ігор) Яковенко.

У 2023 році Державна міграційна служба окремо скасувала рішення про оформлення набуття громадянства України ще п'ятьом представникам УПЦ МП: архієпископу Пантелеймону (у миру — Віктору) Башуку, єпископу Гедеону (у миру — Юрію) Харону, архієпископу Спиридону (у миру — Андрію) Романову, архієпископу Віктору (у миру — Владиславу) Бикову та митрополиту Марку (у миру — Миколі) Петровцію. Митрополиту Платону (у миру — Володимирі) Удовенку було закрито дозвіл на імміграцію. За оприлюдненою інформацією, всі вони мали російські паспорти.

Окремим указом від 2 липня 2025 року було припинено громадянство України очільника УПЦ МП митрополита Онуфрія (у миру — Ореста) Березовського. За даними СБУ, він добровільно набув громадянство Російської Федерації ще у 2002 році, приховавши цей факт від українських органів влади та продовжував користуватися статусом громадянина України.

Проте всі ці рішення не привели до ліквідації управлінського контролю відповідних осіб над релігійними структурами.

- **Митрополит Онуфрій Березовський** після припинення громадянства України не втратив жодного реального важеля влади в УПЦ МП. Він і надалі очолює богослужіння, видає розпорядження й укази та офіційно іменується «митрополитом Київським і всієї України» й предстоятелем церковної структури РПЦ в Україні — так званої УПЦ МП.
- **Митрополит Сергій Аніцой** після виїзду до Росії його попередника Іонафана Єлецьких, засудженого в Україні до п'яти років позбавлення волі та переданого Росії в межах обмінної процедури, безперешкодно очолив Тульчинську єпархію. Офіційні ресурси УПЦ МП і надалі визначають Аніцоя чинним митрополитом Тульчинським і Брацлавським.
- **Митрополит Марк Петровцій**, щодо якого ДМС скасувала рішення про оформлення набуття громадянства України, продовжує очолювати стратегічно важливу прикордонну Хустську єпархію, входить до керівного ядра УПЦ МП, розпоряджається її кадровими й майновими ресурсами та послідовно протидіє переходам громад до Православної Церкви України. У червні–серпні 2026 року офіційні ресурси УПЦ МП і далі повідомляли про його діяльність як чинного правлячого архиєрея.
- **Митрополит Мелетій Єгоренко**, попри рішення щодо громадянства та застосовані до нього санкції, продовжує керувати Чернівецько-Буковинською єпархією і Відділом зовнішніх церковних зв'язків УПЦ МП. **Митрополит Іриней**

Середній залишається правлячим архиєреєм Дніпропетровської єпархії у стратегічному прифронтовому регіоні.

- **Архиєпископ Віктор Биков**, щодо якого було скасовано оформлення набуття громадянства України, у 2026 році продовжував здійснювати архиєрейське служіння в Одеській єпархії. **Архиєпископ Спиридон Романов** і надалі зазначається у чинному переліку вікарних архиєреїв УПЦ МП.

Окрему групу становить керівне та публічно впливове ядро УПЦ МП: митрополит Антоній Паканич, митрополит Лука Коваленко, митрополит Феодосій Снігірьов, митрополит Агафангел Саввін та інші. Щодо частини з них застосовано санкції, висунуто підозри або вже ухвалено судові рішення, однак вони й далі зберігають значний адміністративний та інформаційний вплив. Зокрема, митрополит Лука Коваленко перебуває під санкціями та отримав підозру, а митрополит Феодосій Снігірьов став фігурантом п'яти підозр і в лютому 2026 року був визнаний судом винним у розпалюванні релігійної ворожнечі.

Отже, маємо щонайменше три хвилі державних рішень — Указ Президента 2022 року, рішення ДМС 2023 року та окреме припинення громадянства митрополита Онуфрія Березовського у 2025 році. Але фактичний результат майже не змінився.

Громадянство припинено — церковно-адміністративну владу збережено. Російські паспорти виявлено — контроль над єпархіями залишено. Державні рішення ухвалено — їх виконання саботовано.

Системний саботаж статті 24 Закону про свободу совісті

Українське законодавство понад три десятиліття містить механізм контролю за канонічною діяльністю іноземних священнослужителів.

Частина четверта статті 24 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» передбачає, що іноземні священнослужителі, які тимчасово перебувають в Україні, можуть здійснювати проповідування, богослужбову чи іншу канонічну діяльність лише за запрошенням відповідної релігійної організації та за офіційним погодженням органу, який зареєстрував її статут. Для центральних релігійних організацій таке погодження надає ДЕСС, а для місцевих громад — відповідна обласна або Київська міська державна адміністрація.

У відкритій державній інформації немає підтвердження, що названі ієрархи після припинення українського громадянства отримали необхідні погодження, оформили належний міграційний статус, право на працю та законні повноваження керувати релігійними юридичними особами.

Якщо такі погодження й дозволи існують — ДЕСС, ДМС та відповідні обласні державні адміністрації повинні назвати правову підставу їх надання.

Якщо їх немає — канонічна, адміністративна та господарська діяльність цих осіб має бути негайно припинена.

Проте Міністерство юстиції України, державні реєстратори, ДМС, ДЕСС та правоохоронні органи не провели публічно видимого системного перегляду повноважень іноземців у Єдиному державному реєстрі. Особи, щодо яких ухвалено рішення у сфері громадянства, продовжують керувати єпархіальними управліннями,

підписувати документи, формувати кадрову політику, розпоряджатися нерухомістю, культовими спорудами, землею та фінансовими ресурсами.

Сам факт припинення громадянства не означає автоматичного видворення людини з України. Але він зобов'язує державу негайно визначити її подальший міграційний, трудовий, адміністративний та майновий статус. Роками залишати цей статус у правовій напівтемряві — не гуманізм і не захист свободи совісті. Це державна безвідповідальність, яка об'єктивно працює на користь ворожої російської мережі впливу.

Ряса не може замінити посвідку на проживання. Архиєрейський сан не є дозволом на працю. Єпархіальне управління не може бути екстериторіальним анклавом, на який не поширюються закони України.

Медійні шоу замість правової держави

Використання ТЦК та СП як інструменту затримання або адміністративного тиску на кліриків із невизначеним чи припиненим українським громадянством є підміною правових процедур медійною постановкою.

З одного боку, суспільству демонструють ефектну картинку: «недоторканих немає — навіть митрополитів доставляють до ТЦК». З іншого — через відсутність належних правових підстав такі дії закінчуються звільненням фігурантів, дискредитують мобілізаційний процес, підривають авторитет держави та створюють готовий матеріал для пропаганди про нібито «релігійні переслідування».

ТЦК та СП не є Службою безпеки України, міграційною службою, органом досудового розслідування чи судом. Його завдання — комплектування сил оборони, а не заміна контррозвідки та кримінальної юстиції.

Справжня державна політика повинна полягати в установленні громадянства й законності перебування кожної особи, перевірці її зв'язків, відкритті належно обґрунтованих кримінальних проваджень та невідворотному доведенні справ до судового вироку.

Державна зрада за статтею 111 Кримінального кодексу України може бути інкримінована лише громадянину України. Іноземець за наявності доказів має відповідати за шпигунство, пособництво державі-агресору, виправдовування російської агресії, посягання на територіальну цілісність чи інші конкретно доведені злочини.

Ця юридична точність не послаблює відповідальності — вона робить її невідворотною. Неправильна кваліфікація, показове затримання без процесуального завершення та звільнення через кілька годин — це не жорсткість держави, а професійна неспроможність, яка фактично допомагає фігурантам уникати відповідальності.

Загроза знецінення Закону № 3894-IX «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій»

Ухвалення Закону України № 3894-IX «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» створило необхідний правовий фундамент для припинення діяльності структур, афілійованих із Російською Православною Церквою (РПЦ). Закон прямо заборонив діяльність РПЦ в Україні та передбачив процедуру

встановлення афілійованості українських релігійних юридичних осіб із забороненим іноземним центром.

Проте за відсутності політичної волі навіть правильний закон може бути перетворений на декларацію.

Станом на 10 червня 2026 року до офіційного переліку афілійованих організацій з РПЦ було внесено лише три юридичні особи: Київську митрополію УПЦ, Корецький Свято-Троїцький монастир Московського патріархату та Голосіївську пустинь.

Київську митрополію УПЦ МП було визнано афілійованою ще в серпні 2025 року, однак судова справа про припинення її діяльності станом на 17 серпня 2026 року все ще триває.

Ознаки афілійованості Почаївської лаври з РПЦ ДЕСС встановила лише 22 липня 2026 року, тоді як дослідження щодо Управління Запорізької єпархії УПЦ МП було розпочато фактично лише у серпні 2026 року — майже через два роки після ухвалення базового закону. Водночас щодо більшості інших єпархіальних управлінь УПЦ МП процедури встановлення їхньої афілійованості з Російською православною церквою станом на сьогодні взагалі не розпочато. За таких обставин ідеться вже не просто про бюрократичне зволікання, а про фактичне блокування виконання закону та збереження для структур Московського патріархату часу й можливостей для подальшої адаптації, маскуванню та утримання свого впливу в Україні.

За таких темпів керівництво УПЦ МП отримує достатньо часу для:

- переоформлення та розпорошення активів між окремими юридичними особами, фондами, приватними структурами й особами;
- зміни статутів без реального розриву організаційної та канонічної залежності;
- адаптації мережі впливу до нових формальних назв;
- затягування судових процесів і збереження контролю над майном та організаційною структурою;
- продовження поширення антидержавних, капітулянтських і промосковських наративів серед вірян – громадян України.

Правова процедура необхідна. Але процедура, свідомо розтягнута на роки під час війни, перетворюється на форму фактичного саботажу.

Що має зробити Українська Держава

1. Негайно виконати міграційне законодавство

ДМС України у взаємодії з контррозвідкою СБУ повинна невідкладно перевірити всіх ієрархів та керівних кліриків УПЦ МП, які:

- мають громадянство Російської Федерації;
- втратили або припинили громадянство України;
- щодо яких скасовано рішення про оформлення набуття громадянства;

- втратили посвідки на проживання чи дозволи на імміграцію.

За відсутності законних підстав для перебування в Україні мають бути застосовані процедури примусового повернення або видворення, а за необхідності — затримання та поміщення до пунктів тимчасового перебування іноземців.

За наявності доказів злочинної діяльності першочерговими мають бути кримінальне провадження, суд і вирок. Після цього, за рішенням уповноважених органів і відповідно до національних інтересів України, такі особи можуть бути включені до законно оформлених обмінних процедур — як це вже було зроблено із засудженим митрополитом Іонафаном Єлецьким.

2. Заблокувати незаконні адміністративні та майнові повноваження

Міністерство юстиції України, державні реєстратори, ДЕСС, ДМС та правоохоронні органи повинні перевірити правові підстави перебування іноземців і осіб без громадянства на посадах керівників та підписантів релігійних юридичних осіб.

За відсутності належного міграційного статусу, права на працю, погодження канонічної діяльності у випадках, коли воно вимагається законом, або законних статутних повноважень держава зобов'язана у встановленому законом порядку припинити управлінські та представницькі повноваження таких осіб і забезпечити внесення відповідних змін до Єдиного державного реєстру.

За наявності ризику незаконного відчуження активів необхідно невідкладно застосовувати передбачені законом судові та санкційні механізми блокування майна, рахунків і реєстраційних дій.

3. Припинити нецільове використання ТЦК та СП

Необхідно провести службове розслідування обставин доставлення митрополита Сергія Аніцю до Дарницького ТЦК та СП та надати суспільству офіційне пояснення щодо правової підстави таких дій, його громадянського статусу та вилучення паспорта.

ТЦК та СП не повинен підміняти СБУ, ДМС, поліцію, прокуратуру та суд. Російська агентура має відповідати за доведені злочини проти держави, а не виходити з приміщення ТЦК та СП через кілька годин із готовим образом «жертви переслідувань».

4. Забезпечити невідворотне виконання Закону № 3894-ІХ

ДЕСС повинна одночасно, а не по чергово протягом багатьох років, провести дослідження всіх єпархіальних управлінь, монастирів, духовних навчальних закладів та інших ключових юридичних осіб УПЦ МП.

Після встановлення афілійованості й невиконання приписів держава зобов'язана невідкладно звертатися до суду та домагатися припинення відповідних юридичних осіб, блокування незаконних реєстраційних дій і збереження активів до завершення судового розгляду.

Судова справа щодо Київської митрополії УПЦ МП повинна бути доведена до остаточного рішення без штучного затягування. Кожна єпархіальна структура, яка фактично зберігає канонічну належність до Російської Православної Церкви, має отримати окрему правову оцінку та передбачені законом наслідки.

Висновок

Україна перебуває у стані смертельно небезпечної російсько-української війни, що триває від 2014 року, а від 24 лютого 2022 року — у фазі повномасштабного російського вторгнення, де кожен прояв нерішучості, непрофесіоналізму чи прихованого саботажу у владних кабінетах оплачується життями українських захисників.

Держава не може вважати свою місію виконаною лише фактом ухвалення законів і указів, запровадження санкцій, проведення обшуків чи оприлюднення чергового пресрелізу, якщо за цим не настають послідовна реалізація, невідворотне виконання та конкретні правові наслідки. Діяльність органів державної влади має оцінюватися не за кількістю ухвалених рішень, гучних заяв та інформаційних повідомлень, а за тим, чи були ці рішення доведені до кінця, чи усунули вони загрозу та чи забезпечили реальний захист держави, суспільства й національних інтересів України.

Якщо особі припинено громадянство — має бути визначено її міграційний статус.

Якщо встановлено російське громадянство — має бути перевірено законність її перебування й діяльності в Україні.

Якщо доведено злочин — має бути вирок.

Якщо релігійну організацію визнано афілійованою з РПЦ — має настати її судове припинення.

Якщо іноземний архиєрей не має передбаченого законом погодження — він не може продовжувати керувати митрополією чи єпархією так, ніби українського законодавства не існує.

Україна не має права на тринадцятому році російсько-української війни толерувати інституційні анклавні держави-агресора під церковними куполами.

Свобода совісті захищає віру людини. Вона не захищає приховане російське громадянство, незаконне перебування в Україні, підпорядкованість ворожому центру, агентурну діяльність, пропаганду війни чи розпорядження українськими святинями в обхід законів України.

Ряса не може бути плащем юридичної невидимості, а церковний сан — індульгенцією від державної відповідальності.

Коли влада знає про загрозу, ухвалює рішення, але роками не забезпечує їх виконання, така бездіяльність перестає бути нейтральною. За своїми наслідками вона стає фактичним прикриттям ворожих структур Російської Православної Церкви та її агентурної мережі в Україні.

Українська Держава зобов'язана діяти законно, рішуче, жорстко, професійно й послідовно — виключно в межах Конституції та законів України, але без зволікань, вибіркової й політичного боягузтва. Інакше імітація боротьби з ворогом неминуче переростає у фактичне сприяння його діяльності, збереження ворожої агентурної мережі та подальше послаблення обороноздатності й національної безпеки України.

Основна джерельна база

Конституція та закони України; Укази Президента України по темі; офіційні повідомлення Служби безпеки України, Державної міграційної служби України та Державної служби України з етнополітики та свободи совісті; матеріали судових проваджень; офіційні ресурси релігійних організацій; відкриті державні реєстри та засоби масової інформації.